

Vladimir Ignatov

(Bulgaria, Sofia University *St. Kliment Ohridski*)

Old Sofia – A Distant Reality

Abstract: This article is a review of the book *Sofia: Sad and Cheerful* by Petar Mirchev. The work is not only a memoir of the Bulgarian capital, spanning two decades, but also a kind of autobiography offering reflections and confessions. The main idea is that to truly capture the atmosphere of an intensively developing urban life, one must overcome the inertia of perception. It is necessary to foster a selfless connection with the various manifestations of this life and, above all, to show devotion to its creation and transformation.

Keywords: Old Sofia, memoirs, society, cultural life, nostalgia

Владимир Игнатов

(България, Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

Стара София – една далечна реалност

Любознателният и внимателен поглед обхваща в пълнота всеки един детайл от наситения градски живот.

Отделните нишки на времето извезват привлекателния образ на столицата, в който наред с пъстрите багри не липсват и тъмните нюанси – каквото е самото съществуване.

А личният спомен привлича, сближава и подрежда емоционално откроените късове от непосредствено преживяното, за да представи в калейдоскопична последователност общия дух и атмосфера на епохата под знака на една романтична облъхнатост.

Тази специфичност на писането прави проникновения автор – Петър Мирчев, един от своеобразните разказвачи на историите за Стара София, която „оживява“ отново пред съвременния български читател чрез новото издание на книгата „София – тъжна и весела. Спомени на едно софийнче“ (изд. „Българска история“, 2024). В богатата мемоарна традиция, посветена на столичния културно-обществен живот (Кирил Христов, Христо Бръзицов, Драган Тенев, Константин Константинов и др.), повествованието на П. Мирчев има своето автентично място – с многообразието в представянето на градския екстериор по линията периферия–център, с психологическото вглеждане в нравите и порядките на преселниците от Македония, Царибродско и Трънско, както и тези на огражданените шопи, които заедно обуславят неподражаемия колорит на града, с полифонизма на внушението, при който – в дадени моменти – се разпознава гласът на детето, опознаващо с почуда света, на юношата, желаещ да се самодокáže с преодоляването на всяко препятствие сред трагизма, но и очарованието на бурните години след Първата световна война, на младия мъж, съпреживяващ културния напредък на своето време.

Стройната четириделна композиция на книгата („Първа световна“, „Хайде на училище!“, „Из нашия град“, „Махалата“) обхваща живота в София в порядъка на около две десетилетия: от влизането на България в „световната касапница на страната на Централните сили“ (Мирчев/Mirchev 2024: 15) – 15 септември 1915 г., до средата на 30-те години – време достатъчно да се види, преживее и осмисли отприщването на човешката жестокост, провокирано от войната, епидемията от „испанската инфлуенца“, развоят на туристическото движение, навлизането на „гласа“ в киното или пък масовизирането на футбола.

Така тази „хроника на София“ (Предговор/Predgovor 2024: 10) от наглед битовото, ежедневното, повторяемото в човешкия живот, при неизбежната социална динамика и нейните понякога строги и неумолими закони, достига до универсални истини за измененията на общностната посветеност, валидни и извън конкретните времеви и пространствени условности. Една от тях, пресичаща по особен начин цялото повествование, е свързана с убеждението, че човек трябва да запази сетивата си открити за новото, припознавайки в него потенциала за умножаване на доброто и красивото, а редом с това – потребно е още той и да съумее да съхрани своето истинско любопитство към всичко заобикалящо и преоткривайки го, да му придава нов смисъл и значение.

Такъв е подходът на П. Мирчев и в пресъздаването на по-широките платна на градския живот („София помръкна“, „Великденският събор“, „Трамваят“), и в описанието на конкретния софийски дом – неизменна част от характерния социално-битов рисунък на изложението („Мармалад и земетресение“, „И учителката...перо“, „На двора“), и дори в индивидуализирания портрет на местния чудак („Хайдукът Аце“, „Чичо Вадим“). В мозаечността на изложението София ту потъва в мрака на бедността и грижите, изправящи нейните обитатели пред необходимостта от диренето на нови и нови стратегии за пребиваване и оцеляване сред грохота на непреодолимото зло – войната, ту израства кокетна и нагласена като модерна европейска столица, готова да задоволи развиващия се естетически вкус на жадната за културен диалог публика, да учуди своите гости със специфичния си „кореняшки“ говор, да посрещне Шаляпин в ролята на Борис Годунов, да приюти различните „инородни“ малцинства (евреите, арменците, циганите – Мирчев/Mirchev 2024: 91) или пък да приканва младите хора да устройват своите увеселения в богато украсената с опънати на жици „японски фенери“ и разноцветни крушки Градска градина.

В структурно отношение главата „Сердика – Средец – София“ заема ключово място в повествователната тъкан на творбата – не само с разнородния документален материал за историята на града, с който работи П. Мирчев, но преди всичко, заради изведения лайтмотив за знанието и паметта като трайна емоционална и мисловна ангажираност с културните и духовните достижения на миналото – една от предпоставките за откроената и ценностно натоварена народностна принадлежност:

Ние знаехме миналото на София. Стараехме се да научаваме и нови неща, подтиквани от ненаситна жажда.

Една нация се състои повече от мъртъвци, отколкото от живи хора, защото историческото битие на народа е съставено от минало, настояще и бъдеще. От дните на Аспарухова България до наше време стотина милиона българи са преминали живота си на тая земя, горди във величие или покрусени в робство, смели във възход или отчаяни в упадък и национално безразличие. Тези сто милиона българи гледат на нас, живите, и ни съдят за всяка грешка и отстъпление. Във веригата на тези преминали поколения е свързана и София...

(Мирчев/Mirchev 2024: 88–89)

Паметта – тази невидима нишка, която свързва полосите на времето, за да укаже перспективите пред всяко ново начало с първенствената роля в него на съзнанието за дълг и приемственост. А усвоеното и наученото, предопределило градежа и на собствения вътрешен свят, скоро чрез нея се превръща в „живата история“ (Мирчев/Mirchev 2024: 93) – споделяна и препредавана, с което нанася шрихите и върху образа на неясното, но неспокойно очаквано бъдеще.

На прецизния и съсредоточен поглед на разказвача не убягва нито един обект, независимо от неговото място във вертикалния социален ред, участващ в общия ритъм на града и характеризиращ колорита и неподражаемостта му. Подобно на занимателна детска игра, и тук съответните части се откриват и сглобяват с вещината на фланьора, за да се открие по-плътено цялото с неговата примамлива многоликост:

За миналото на София е писано много. А в моето детство беше лесно да се обхванат границите ѝ. Достигахме ги бързо. Тръгнем ли в северна посока, към гарата, миришеше вече на край на града. По булевард „Витошка“ оттатък тогавашните пехотни казарми (днешното начало на „Южния парк“) къщите редееха и се редуваха с празни места и полянки. Упътвахме ли се на запад, по Княжевското шосе, още нестигнали „Инженерната“ и градът привършваше. На изток, след паметника „Левски“, се проточваше шосето за село Подуяне. Белег за крайните граници на града тогава бяха казармите, строени извън него. На юг бяха пехотните казарми; на изток – казармата на Гвардейския полк и на артилеристите; на запад – казармата на инженерните войски. Промените в София, която стана милионен град, са необикновено големи. Десет едновременни Софии са днес в Софийското поле. Градът е десет пъти по-голям и по население. За някои места в стария център на града: улиците „Търговска“, „Лега“, „Дондуков“, „Мария Луиза“ и др., ние днес се ориентираме по някои още запазени сгради като Археологическия музей, Държавната планова комисия, църквата „Света Петка“ (в подлеза на ЦУМ, сега паметник на културата). Най-високият строеж в града беше седеметажната сграда на „барон“ Гендович на ъгъла на улиците „Левски“ и „Иван Вазов“. Тогава тя стърчеше повече, защото старият Народен театър, преди пожара през 1923 година, беше по-нисък от нея, а Военното министерство не беше четириетажна, а двуетажна сграда. Правителственият център беше около Двореца и Народния театър. Внушително се налагаха почти на една осева линия сградите на Банята, Джамията, Халите и Синагогата. Център на музикалния живот беше салонът на Военния клуб на булевард „Руски“. Тук ставаха и баловете, и по-представителните вечеринки. Най-внушителната сграда не само в София, но и на Балканския полуостров беше черквата „Александър Невски“. В моето детство тя беше нещо като музей и картинна галерия. Още не беше осветена за църковни служби. Посетителите стъпваха по пътеки от дълги дъски...

(Мирчев/Mirchev 2024: 89–90)

Спомен, блян и реалност се преплитат в носталгичното усещане за един безвъзвратно отминал свят, но и в утехата, че го е имало, че е преживян тъкмо такъв – несъвършен, но свой...

Достоверността в изображението в книгата на П. Мирчев не се постига само със стриктното позоваване на определени географски или ежедневно-битови реалии, но и посредством почтителното възпроизвеждане на характерни епизоди с духовните първенци на времето. Фигурата на Вазов на прозореца на „Юнион клуб“ и отправените към нея погледи с надежда и упование, особено в драматичната ситуация след Ньойския договор, или присъствието на Адриана Будевска в класната стая – в подкрепа на въодушевените млади „артисти“, са наистина ключови моменти в целия низ от събития сред даровете на лично преживяното, но те са и знакови свидетелства за ролята и въздействието на творческата личност в едно общество, подложено на ревизиране на житейските стойности и категории.

След дистанцията на времето в нагласите на Аза се отместват границите между реалност и въображение, между значимо и маловажно, защото всичко в този ретроспективно възстановяван разказ има своето автентично място благодарение на привличането му в подходящия момент – то е отделен етап от израстването, важен акцент от събитийността, неотменим детайл от съпреживяността: и царят, и „автомобилджията“ Ванчо; и изядената по пътя до вкъщи американска фразела, и разчетеното чрез пощенската марка тайно любовно послание; и представленията на цирк „Русиери“, и футболните срещи на старото игрище „Юнак“...

Затова и „София – тъжна и весела“ не е само мемоарна история на столицата, обхващаща две десетилетия, но и своеобразна автобиография, равносметка и изповед, която отправя към представата, че за да се улови атмосферата на интензивно развиващия се градски живот, необходимо е надмогване властта на инерцията в нейното възприемане, несамоцелна свързаност с различните ѝ проявления и най-вече – отдаденост в нейното създаване и претворяване.

ЛИТЕРАТУРА

- Мирчев 2024: *Мирчев, П.* София – тъжна и весела. Спомени на едно софийанче. София: Българска история (Mirchev 2024: *Mirchev, P.* Sofia – tazhna i vesela. Spomeni na edno sofijanचे. Sofia: Balgarska istoriya).
- Предговор 2024: Предговор. – В: София – тъжна и весела. Спомени на едно софийанче. София: Българска история, с. 7–10 (Predgovor 2024: Predgovor. – V: Sofia – tazhna i vesela. Spomeni na edno sofijanче. Sofia: Balgarska istoriya).